

سه آجر نبشته در موزهی استان شاهچراغ

عبدالمجید ارفعی

سازمان میراث فرهنگی

این مقاله به بررسی سه آجر نبشته از هوتلودوش - اینشوشینک پادشاه ایلامی میانه (حدود ۱۱۲۰ تا ۱۱۰۰ پ.م) اختصاص دارد که در حال حاضر در موزهی استان شاهچراغ شیراز قرار دارد. این سه قطعه آجر نبشته به تمامی مشابه آجر نبشته‌هایی هستند که در میان فارس، آنتان باستانی یافت شده‌اند.

در آغازین ماه‌های سال ۱۳۷۵، دوست گرامیم آقای شاهرخ رزمجو در یکی از سفرهای بسیار خود به استان فارس، در یکی از پنجره‌های کتابخانه‌ی استان شاهچراغ موفق به دیدن و شناسایی این آجر نبشته‌ها می‌شوند. ایشان با همکاری بسیار صمیمانه مسئولان شاهچراغ توانستند عکس‌هایی تهیه کنند که آنها را در اختیار نگارنده قرار دادند. خوشبختانه در سفری کوتاه در روزهای نوروزی سال ۱۳۷۶ به شیراز، با اجازه و همکاری بسیار صمیمانه و ارزشمند تولید و خدمتگزاران استان شاهچراغ، پس از شستشو و زدودن بیش‌تر گل و لای از این سه آجر نبشته توانستم از آنها نسخه‌برداری کنم. در سفری دیگر به شیراز، آقای رزمجو از این نبشته‌ها عکس‌برداری کردند که در این گزارش از آنها استفاده شده است.

فراهم آوردن این گزارش بدون همراهی‌های تولید و خدمتگزاران استان شاهچراغ و تلاش‌های آقای رزمجو ممکن نبود. امیدوارم که همه‌ی آنان سپاس‌های مرا پذیرا

باشند.

این سه آجر نبشته که اکنون در موزه‌ی آستان شاهچراغ جای داده شده‌اند، هر سه دارای یک شماره، شماره‌ی ۱۷۶ هستند که در این گزارش با شماره‌های ۱-۱۷۶، ۲-۱۷۶ و ۳-۱۷۶ شاهچراغ مشخص شده‌اند.

نبشته‌ی هر سه آجر نبشته به زبان ایلامی میانه است. نبشته‌ی آجر ۱-۱۷۶ در بردارنده بخش پایانی نبشته است که در آن گزارش بازسازی و نوسازی پرستشگاه‌ها و یا محراب‌های خدایان ایلامی، خداوند این شوشینک و شیموت داده شده است. متأسفانه نام شاه بازسازنده باقی نمانده است. دو نبشته‌ی دیگر، که بخش‌های قابل خواندن و بازسازی شدن آنها به تمامی مشابه یکدیگرند، از آن هوتلودش - این شوشینک، پادشاه ایلام و فرزند کوتیر - نهونت و جانشین شیلهک - این شوشینک (حدود سال‌های ۱۱۲۰ پ.م.) است. در این دو آجر نبشته، پس از درخواست زندگانی‌یی درازمدت برای چندتن از کسان خانواده‌ی خود ویران‌کننده‌ی نبشته‌ها و یا پرستشگاه بازسازی شده را از گستردگی نفرین خود و خدایان) می‌ترساند:

متن نبشته‌ها:

ŠC-176-1

شاهچراغ ۱-۱۷۶

120×64mm

اندازه: ۱۲۰×۶۴

1. la-l- iš¹ [ki(?)]-ša - [me(?)]¹ ۱.
2. d².In-su- ۳ و ۲. آن (خداوند) این شوشینک (و)
3. uš-na-ak ۴. (خداوند) شیموت را
4. d².Si-mu-ut-me ۵. با آجر پخته
5. e- ri-tim(?)-ni ۶. بازسازی کردم (و)
6. pe-ip-si-in ۷. (از نو) ساختم.
7. ku-si-[ih]

گمان نگارنده بر این است که براساس شیوه‌ی نگارش نام خداوند این شوشینک و

خداوند شیموت، این آجر نبشته نیز باید از آن هوتلودوش - این شوشینک باشد. متن‌های دوگلی نبشته‌ی دیگر، همان‌گونه که گفته شد، همانند یکدیگرند و از این رو باهم و برای مقایسه رویه‌روی یکدیگر آمده‌اند. آنچه باید گفته شود این است که نبشته‌ی آجر شماره‌ی ۲-۱۷۶ بر دو لبه‌ی باریک بالایی و کناری نوشته شده است. این آجر می‌بایست آن‌گونه کار گذاشته شده بوده باشد که نوشته‌ی آن از دو سو قابل خواندن بوده باشد.

ŠČ 176-2 and 3

120×120×67mm

120×67mm

horizontal edge

1.

2.[ta]-

3. [ak]-ki-me

4.

5. -me

6. ... -ki-me

four or five lines are broken

vertical edge

1.

2. [ta-ak-ki-me]

3. [β. Ba-ar-d.u-li-me]¹

4. [... ta]-ak-ki-me

5. [f.Me-li]i-ir-d.

6. [Nah-hu]-un-te-me(?)

7. [i-g]i šu-tu₄-pe-me

ŠČ 176-3

شاهچراغ شماره‌های ۳ و ۲-۱۷۶

اندازه: ۱۲۰×۱۲۰×۶۷

اندازه: ۱۲۰×۶۷

۱.

۲-۳. زندگانی

۴-۶.

چهار یا پنج خط شکسته شده

لبه‌ی عمودی

1. xy-me [ta]-ak-

۱-۲. زندگانی

2. ki-me [β.Ba-ar]¹-

۲-۳. بر-اولی،

3. d.U-li-me

4. ta-ak-ki-me

۴. زندگانی

5. [f.Me-li-ir(?)]-

۵-۶. (بانو) ملیر- نهوت،

6. d.Nah-hu-un(!)-[te¹ [a-ak(?)]

7. i-gi šu-[tú]¹-ú(?)-

۷-۸. برادران تنی،

8. ¹ ta ¹ -ak-ki-me	8. pe-me ta-ak-ki-me	۸. زندگانی
9. f.Ú-ráš/tuk- ^d .Hu-	9. f.Ú-ráš/tuk- ^d .Hu-	۹. (بانو) اورش اوتوک
10. te-ka-ra-an	10. te-ka-ra-an	۱۰. هوتکرن
11. ru-hu-pa-ak	11. ru-hu-pa-ak	۱۱. (خواهر) زاده،
12. ^v . Hu-te-lu ¹ -du-iš-	12. ^v .Hu-te-lu-	۱۲-۱۴. هوتلودوش -
13. [^d . In-su-uš-]	13. du-iš- ^d . ¹ In ¹ -	این شوشینک
14. [na-ak-ni]	14. su-uš-[na-ak-ni]	

نام (بانو) ملیر - نهونت به عنوان خواهر هوتلودوش - این شوشینک در دیگر متن‌های این پادشاه آمده است. (رک : 4,63: 14/15 : EKI, No, s 61A: 14f, 62: 4,63: 14/15)
توضیح آنکه موردهای 62,61A بازسازی شده‌اند).

به گمان بسیار بالا، نامی که جزء دوم آن، نام خداوند اولی (Uli) باقی مانده است، بایستی نام بانویی به نام Ba-ar-^d.Uli باشد که شیلهک - این شوشینک، عموی هوتلودوش - این شوشینک، در دو نوشته‌ی خود (EKI, 41:31; 54: 27) از وی به نام یکی از دخترانش یاد کرده است.

نام بانو Ú-ráš/tuk-^d.Hutekaran در هیچ‌یک از متن‌های شیلهک - این شوشینک و یا هوتلودوش - این شوشینک نیامده است. جزء دوم نام، نام خداوند هوترون است با میانوند نشناخته‌ی -ka-. جزء نخست نام که Ú-ráš یا Ú-tuk خوانده می‌شود که شاید قابل مقایسه با نام (رک EKI, 40:15f., 41:14f., 45:10, 46:41f., 47:31f., U-ru-tuk-Elhalahu باشد، 54:23, 59:6) با احتمال حذف -ru-. احتمال دیگر آن است که جزء دوم بخش نخست را Ú-ráš بخوانیم. در این صورت، واژه‌ی Uraš به احتمال زیاد واژه‌ی بابلی خواهد بود که هم نام خدای شهر دیلبت (در شمال بابل) است و هم نام ایزدبانویی که در یکی از سنت‌های میان دورودی همسر خداوندان (AN: خدای آسمان) بوده است. با توجه به اینکه در زمان پادشاهی شیلهک - این شوشینک و هوتلودوش - این شوشینک، ایلامی‌گرایی به شدت رواج داشته است، این احتمال که نام ایزدی بیگانه بر یکی از کسان خاندان شاهی نهاده شده باشد، بسیار اندک است.

متأسفانه گزارش کاملی از چگونگی ورود این سه آجر نبشته به آستان شاهچراغ، در دفترهای آن آستان موجود نیست و از گفتگو با خدمتگزاران آستان نیز نتیجه‌ی قطعی به دست نیامد. برخی از خدمتگزاران این سه آجر نبشته را اهدایی می‌دانستند و برخی دیگر می‌گفتند که این سه آجر به هنگام مرمت صحن، در حیاط صحن آستان یافت شده‌اند. اگر این گفتار درست باشد قدمت تقدس این آستان را حتی باید پیش از هوتلودوش - این شوشینک دانست.

بی‌نوشت

۱. در سال ۱۳۷۶، زمانی که به نسخه‌برداری و برگردان این سه قطعه آجر نبشته پرداختم و آن را برای چاپ در مجله‌ی فرهنگ فرستادم، متأسفانه از آجرهای یافت شده در ملیان فارس - انشان باستانی - و چاپ تعدادی از آنها آگاهی نداشتم. خوشبختانه پس از گشایش تالار کتیبه‌ها در موزه‌ی ایران باستان این امکان برای نگارنده فراهم آمد تا به دوازده قطعه‌ی یافت شده در ملیان دسترسی یابم و آنها را نسخه‌برداری و ترجمه کنم.

به هنگام تحقیق بر روی این دوازده قطعه آجر، این نیک‌بختی را داشتم تا از دو مقاله‌ی بسیار ارزشمند آگاهی یابم و از آنها بهره بگیرم. این دو مقاله از آتی موریس لمبر (۱۹۷۲) و اریکا راینر (۱۹۷۲) است. پروفیسور M. Lambert در مقاله‌ی خود، متن یک آجر نبشته‌ی کامل را از هوتلودوش - این شوشینک به چاپ رسانده‌اند و خانم اریکاراینر (Erica Reiner)، استاد گرامی نگارنده، هفت قطعه آجر نبشته‌های ملیان را. نسخه‌های موجود در موزه‌ی شاهچراغ را باید بی‌گمان از ملیان دانست، مگر آنکه به‌راستی در صحن آستان یافت شده باشند.

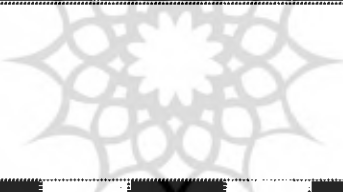
در نوشته‌ی دیگر، متن‌های تکمیل و بازسازی شده‌ی این سه قطعه آجر به همراه متن و برگردان دوازده قطعه‌ی ملیان و متن بازسازی شده‌ی تمامی این پانزده قطعه در یک آجر تقدیم خواهد شد.

کتابنامه

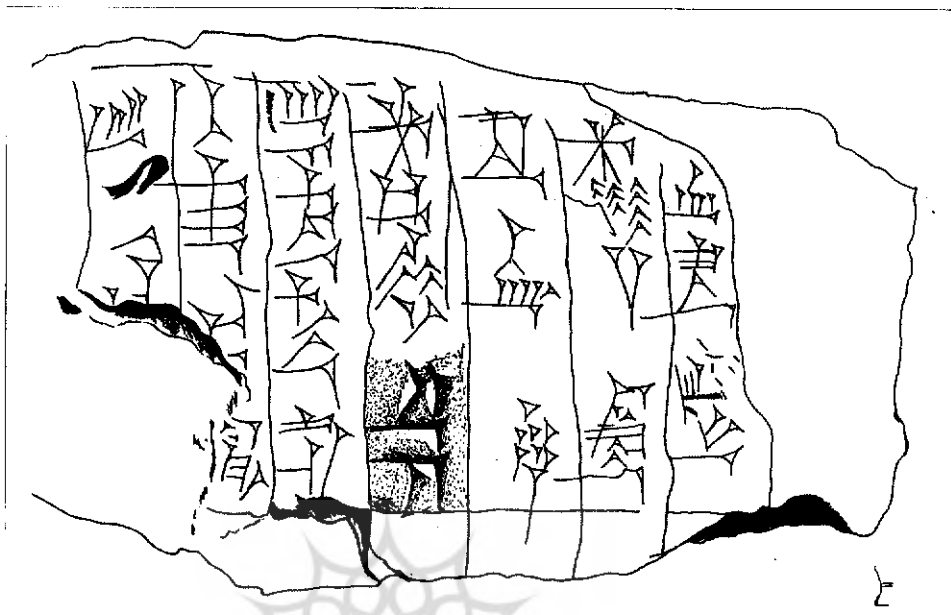
- EKI= König, Friedrich W. 1971. «Die elamischen Königsinschriften», *Archiv für Orientalforschung herausgegeben von Ernst Weidner*, Beiheft 16, Onsbbruck.
- Lambert, Maurice. 1972. «Hutélutush-Insushinak et le pay d'Anzan», *Revue d'Assyriologie*, 66: 61-76.
- Reiner, Erica. 1972. «The Location of Anšan», *Revue d'Assyriologie*, 67: 57-62.

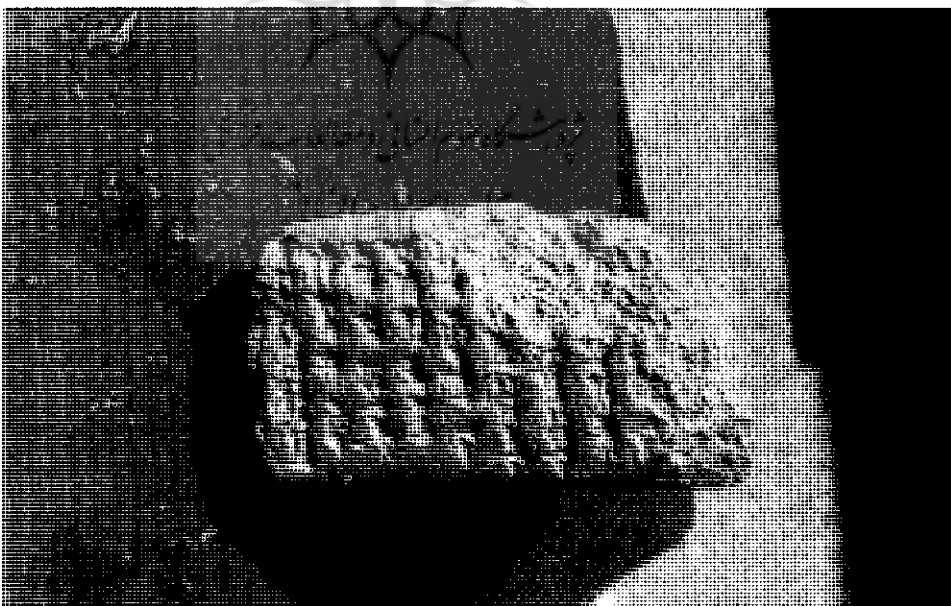
آجر نیشتهی ۱-۱۷۶ (ŠC 176-1)

ŠC 176-1

ŠC 176-1

آجر نبشتهی ۲-۱۷۶ (ŠC 176-2)

ŠC 176-2

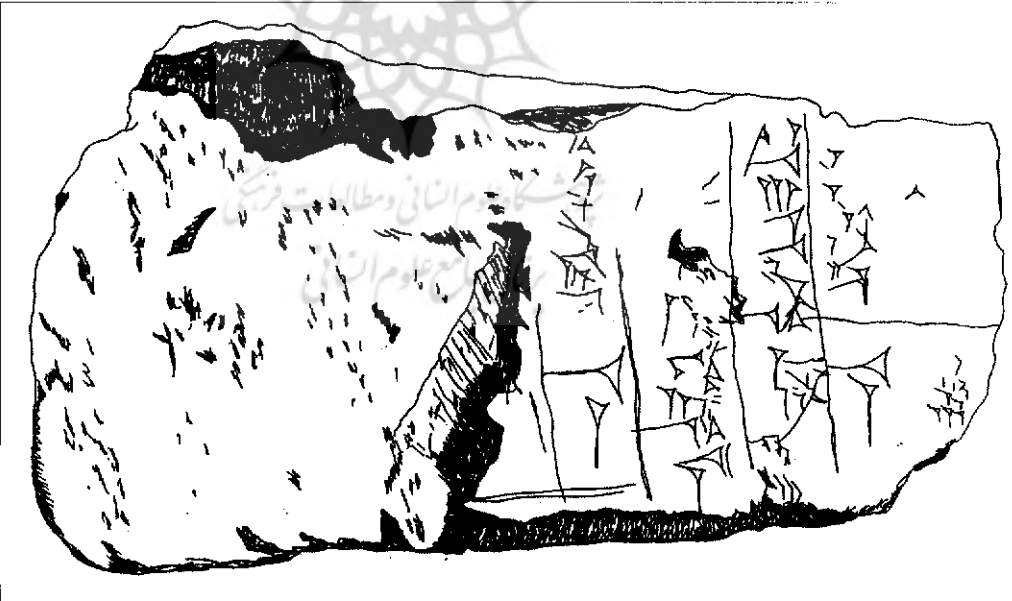

ŠC 176-2

ŠC 176-2

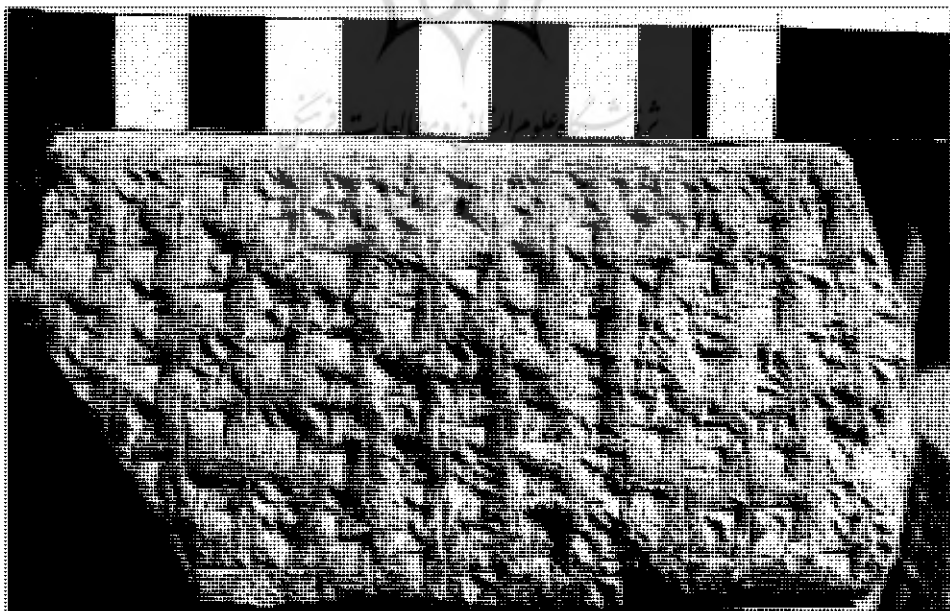

ŠC 176-2

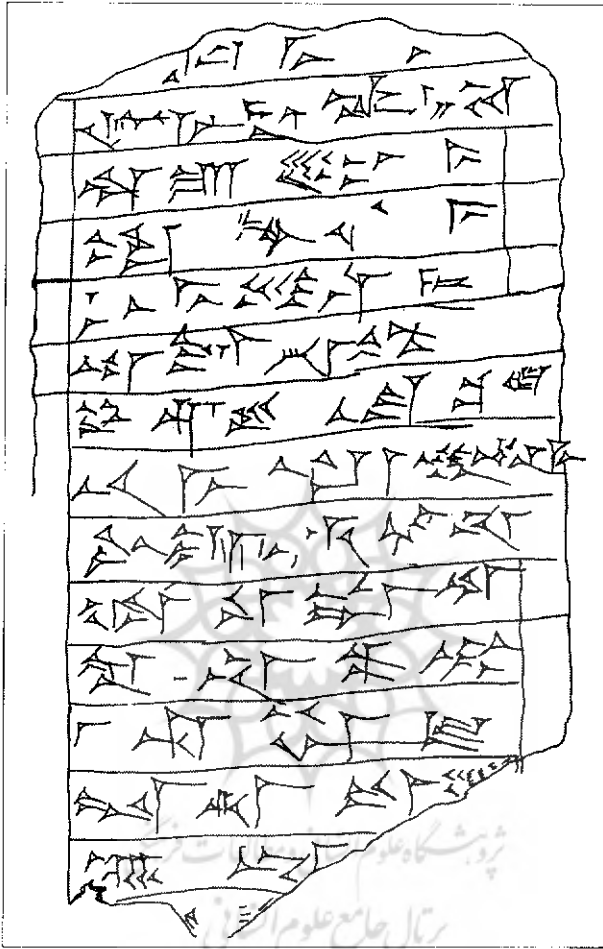

آجر نیشته‌ی ۳-۱۷۶ (ŞC 176-3)

ŞC 176-3

ŠČ 176-3

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پښتونستان ښار علمي مرکز